

سرشناسه: علی آبادی، رضا، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور: از نظم تا مقام / رضا علی آبادی.
مشخصات نشر: تهران: بنیاد فرهنگی هنری رودکی، انتشارات، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۷۳ ص.؛ مصور، جدول (بخشی رنگی).
شابک: 978-600-92459-6-3
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۷۱.
موضوع: موسیقی برای تنبور
موضوع: Tanbur music
موضوع: تنبور
موضوع: Tanbur
رده بندی کنگره: ۱۰۱۵ML
رده بندی دیویی: ۷۹/۷۸۹
شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۷۳۵۵۴

عنوان کتاب: از نظم تا مقام
ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی هنری رودکی
مؤلف: رضا علی آبادی
مدیریت اجرا و ناظر فنی: مینا اکبری جاوید
ویراستاری و طرح جلد: احمد کریمی
لیتو گرافی و چاپ: چاپخانه کوثر
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸ تیراژ ۱۰۰۰ جلد
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۴۵۹-۶-۳
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان استاد شهریار، بنیاد فرهنگی هنری رودکی
تلفن: ۶۶۷۳۱۵۰۲ کدپستی: ۱۱۳۳۹۱۴۹۴۹

فهرست مطالب

فهرست مطالب.....	أ
مقدمه‌ی ناشر.....	٧
مقدمه‌ی نویسنده.....	٩
موضوع کتاب.....	١٣
تعاریف.....	١٥
از نظم تا مقام.....	٢١
١. نظم‌های گسترش یافته.....	٢٣
٢. نظم‌های مُدال.....	٢٩
قالب‌های پرتکرار.....	٣٠
آناتومی نظم‌ها.....	٣٣
آناتومی نظم ساروخانی.....	٣٤

تعاریف

اصطلاحات به کار رفته در این مجموعه وام گرفته از موسیقی کلاسیک ایرانی است و سعی شده تا جای ممکن با حفظ معنی و در برخی موارد با اندک تغییر در معنی استفاده شوند. هرچند به تناسب محتوای نظم‌ها و احتیاج به اصطلاحات و یا معانی جدید، سعی بر آن بوده است تا از همان اصطلاح با معنی کاربردی‌تر و نزدیک‌تر به هدف استفاده شود، زیرا هم‌چنان که در مقدمه نیز گفته شد تولید واژه‌ی جدید احتیاج به هم‌اندیشی و وسواس زیادی دارد، به همین دلیل تا جای ممکن از این کار پرهیز شده است.

فرم: چارچوب مشخص و دارای ساختاری است که از اصول مشخصی پیروی می‌کند. به عنوان مثال در موسیقی قدیم فرم-های آهنگ‌سازی مانند نوبت مرتب، بسیط و جز آن داشته‌ایم و نیز در آهنگ‌سازی غربی فرم‌های دوبخشی، سه‌بخشی و... داریم که هر کدام چارچوب مشخصی دارند و گفت‌گو در مورد آن‌ها در

۱۶ | از نظم تا مقام

منظور این کتاب نیست و صرفاً در این کتاب از آن‌ها وام گرفته خواهد شد.

مُد^۱: به مجموعه‌ای چند نغمه‌ای که هر کدام از نغمات ویژگی خاصی را در خود دارند (فونکسیون) یک مُد گفته می‌شود. هر چند که عواملی مانند سلسه‌ی درجاتِ نغمات و همچنین الگوی لحنی در به وجود آوردن یک مُد بسیار پراهمیت هستند.

مُد اولیه: مُد معرفّ نظم که در واقع نظم در آن‌جا آغاز می‌گردد و مهم‌ترین بخش یک نظم را دارد و با خوانش همراه است را مُد اولیه می‌گوییم.

مُد ثانویه: همواره پس از مُد اولیه شکل می‌گیرد که هم شکل سازی و هم شکل آوازی را می‌تواند در بطن خود داشته باشد، هر چند که نقش درجات و الگوی لحنی در آن می‌تواند هیچ تبعیتی از مُد اولیه نداشته باشد.

^۱ در مورد این کلمه یک توضیح ضروری می‌نماید. در زبان انگلیسی دو اسم هستند، یکی Mode در معنای طرز و طریقه با تلفظ مُد و دیگری Mood در معنای وضعیت و حالت با تلفظ مود که بطور مشخص در مورد حالت و احساس موسیقی مورد دوّم منظور نظر است، اما با توجه به کاربرد رایج و استفاده‌ی سایر اساتید از شکل اول، ما هم در این کتاب از شکل نادرست اما رایج مُد به جای مود استفاده کرده‌ایم. همچنین این اسامی به عنوان صفت به شکل Modal نوشته می‌شوند که در نگارش فارسی مُدال صحیح است. مُد گاهی به مقام ترجمه می‌شود.

تعاریف | ۱۷

اِشِل صوتی (بستر نغمگی): مجموعه‌ی نغمات از محدوده‌ی بم تا محدوده‌ی زیر که در یک نظم به کار رفته‌اند را بستر نغمگی آن نظم می‌گوییم.

فونکسیون^۱: در هر مُد، هر کدام از نغمات نقش متفاوتی را بر عهده دارند که در زیر به آن‌ها اشاره خواهد شد:

الف) آغاز: نغمه‌ای را که با آن نظم شروع می‌شود را نغمه‌ی آغاز گویند.

ب) شاهد: نغمه‌ای که بیش از سایر نغمات بر آن تاکید می‌شود و محوریت خوانش و نواختن بر روی آن شکل می‌گیرد و سیر ملودیک به سوی آن متمایل است. اگر یک مُد دارای دو شاهد بود، می‌توانیم از واژه‌ی محور شاهد استفاده کنیم. هرچند که در مُدهای اولیه و ثانویه ممکن است شاهد‌های مختلف وجود داشته باشند.

ج) ایست: نغمه‌ای که جمله روی آن تمام یا متوقف می‌شود را گویند، اما گاهی این به منزله‌ی پایان نظم نیست.

^۱ تلفظ واژه‌ی فرانسوی معادل با Functioun در انگلیسی، معادل با کاربرد و کاربرد در فارسی

باید توجه داشت که حالت‌های متفاوتی از ایست وجود دارند، مانند/ ایست تعلیقی که شنونده با مکث در آن نغمه انتظار جمله بعدی را می‌کشد و در واقع این‌گونه تداعی می‌شود که هم‌چنان جمله به پایان نرسیده است که بنا بر کوتاه کردن مطلب در این کتاب از معرفی آن‌ها پرهیز می‌شود.

د) متغیر: نغمه‌ای که در طول اجرای نظم از نظر زیر و بمی در روند صعودی یا نزولی نظم تغییر می‌کند، مانند نغمه‌ی "لا" در نظم غریبی. در این‌جا باید توجه داشت نغمه‌ای که به صورت زیر و بم به طور هم‌زمان در مُد اصلی نظم اجرا می‌شود نمی‌تواند متغیر باشد مانند نغمه‌ی "ر" و "ر بمل" در نظم قطار.

ه) /ختتام: نغمه‌ای که نظم در آن‌جا کاملاً به پایان می‌رسد.

روند صعودی: اگر مُد ثانویه در محدوده‌ای زیرتر از مُد اولیه تشکیل شود، آن نظم دارای روند صعودی است.

روند نزولی: اگر مُد ثانویه در محدوده‌ای بم‌تر از مُد اولیه تشکیل شود، آن نظم دارای روند نزولی است.

روند صعودی - نزولی: اگر در یک نظم مُد ثانویه و هم‌چنین مُدهای گسترشی هم در محدوده‌ی زیر و سپس بم‌تر نیست به مُد

...با خود می اندیشم که آیا معلوماتِ کافی و تحقیق به اندازه برای نگارش این اثر را داشته ام؟ و نکند نادانسته های من مسیر این ساز کهن را به چالش بکشد؟
همواره در طول نوشتن مکت های طولانی گریبانم را می گیرد، گاهی دچار خفقان می شوم و گاهی نیز تنبور می نوازم تا شاید کمی آرام شوم. تمام مطالب در ذهنم است اما یارای نوشتن در پاره ای لحظات نیست...

